

Beograd zdravi grad do 2000. godine*

M. Babi},¹ Q. Sokal-Jovanovi},² M. Vu-kovi}-Kr-mar³

Koncept Beograd - zdravi grad - 2000. predstavqa inicijativu da se u okviru o~ekivanog burnog razvoja i prosperiteta Beograda o~uvaju osnovne vrednosti humane sredine po meri o~uvawa ~ovekovog zdravqa kao najvi{e individualne vrednosti. To je istovremeno inicijativa da se u okviru op{teg socio-ekonomskog ozdravqewa, nakon brutalnih i bezrazlo`nih sankcija me|unarodne zajednice, du`na pa`wa posveti qudskom zdravqu.

Ovaj koncept bazira se na trima osnovnim ciqevima:

- O~uvawe i unapre|ewe qudskog zdravqa na individualnom i kolektivnom planu;
- Otklawawe posledica anticivilizacijskih sankcija na zdravqe stanovni{tva;
- Uravnote`ewe daqeg socio-ekonomskog i urbanog razvoja sa potrebama za{tite i unapre|ewa qudskog zdravqa i `ivotne sredine.

Projekat Svetske zdravstvene organizacije Zdravi gradovi zasni va se na {i rokom konceptu zdravqa definisanim u kqu-nim dokumentima kao {to su Ustav Svetske zdravstvene organizacije, Globalna strategija zdravqa za sve i Ottawa Charter za promociju zdravqa. Prema Svetskoj zdravstvenoj organizaciji, zdravqe je determinisano {i rokim spektrom faktora koji prevazilaze sistem zdravstvene za{tite.

Zdravqe qudi i gradova }e sada i ubudu}e zavisi ti, izme|u ostalog, od:

- wi hovog stepena ekonomskog razvoja i od podjednake distribucije tog razvoja
- sposobnosti okoline da podr`i taj ekonomski razvoj
- kvaliteta gra|evinske i prirodne sredine
- nivoa i kvaliteta dru{tvenih slu`bi, kao {to su obrazovawe zdravstvo i socijalna za{tita
- kohezi vnosti i podr{ke mre`a dru{tvenog organizovawa
- li-nih sposobnosti, samopo{tovawa i stilova `ivota porodice i pojedina.

I z ovoga je sasvim jasno da u procesu unapre|ewa zdravqa moraju u~estvovati nacionalne, regionalne i lokalne vlasti, internacionalne organizacije, privreda, lokalne agencije i organizacije, kao i pojedinci.

Brza urbanizacija koja je karakterisala posledwih 150 godina u industrijalizovanim zemqama sveta, postala je globalni fenomen. Do kraja ovog veka, polovina svetske populacije }e `iveti u urbanoj sredini. Prema tome, strategija „Zdravqe za sve do 2000.“ sve vi{e postaje strategija urbanih sredina. Prema SZO, identifikovano je pet osnovnih poqa delovawa u ci qu ostvarena zdravqa za sve:

---

¹ Prof. dr Mom-ilo Babi}.

² Prim. mr sc. Qi qana Sokal-Jovanovi}.

³ Prim. mr Maja Vu-kovi}-Kr-mar.

* Grad Beogradr, Sekretarijat za zdravstvo.

- razvoj javno zdravstvene politike
- obezbeđivanje podrške sredine
- jačanje dejstava na nivou lokalne društvene zajednice
- razvijanje ličnih sposobnosti
- reorijentacija zdravstvene službe.

U projekat Svetske zdravstvene organizacije uključilo se više desetina gradova Evrope, a postignuti rezultati u potpunosti opravdavaju uložene napore.

Koncept Beograd – zdravi grad usvojen je u idejnom smislu sredinom 1991. godine na inicijativu Evropskog biroa Svetske zdravstvene organizacije, a uključivanje Beograda u mrežu od nekoliko desetina gradova u tom projektu je zastalo zbog neshvatljivog i neosmišljenog uključivanja Svetske zdravstvene organizacije u socioekonomske, kulturne i zdravstvene blokade SR Jugoslavije i njenog naroda.

Ukidanje sankcija stvaraju se uslovi za otvaranje inicijativa i osmišljavanje dugoročne politike zaštite i unapređivanja zaštite zdravca stanovništva dvomilionskog grada.

Koncept zdravi gradovi po kriterijumima Svetske zdravstvene organizacije podrazumeva obezbeđivanje: urbanog planiranja po meri otvaranja zdravca čudi, bezbednog vodosnabdevanja, čistog vazduha za disanje, bezbednosti i adekvatnosti ishrane, adekvatne zdravstvene zaštite stanovništva, široke socijalne eliminacije siromaštva, prostora za rekreaciju i fizičku aktivnost.

Realizacija Projekta Beograd – zdravi grad integrisaće brojne aktivnosti različitih društvenih subjekata, institucija i pojedinaca na stvaranju pretpostavki za bolji i humaniji život u Gradu, smanjivanje zdravstvenih rizika na podnoživiji nivo i uključivanje različitih sektora društvenog

organizovanja u sveobuhvatnu brigu o individualnom i kolektivnom zdravcu građana.

Najbitnije pretpostavke za realizaciju koncepta „Beograd – zdravi grad 2000.“ stvaraju se donošenjem Prostornog plana Republike Srbije kojim će se na državnom planu dugoročno urediti pitave prostorne i razvojne politike. Prostornim planovima na lokalnom nivou treba da se unapređivati lokalne uslove u

skladu sa potrebom otvaranja unapređivanja zdravca građana. Neosporno je da urbanistički planovi i prostorni raspored čudskih naseoba i sadržaja neophodnih za život i rad građana imaju prvorazrednu ulogu u otvaranju i unapređivanju zdravca. Učestvuje javno zdravstvenih institucija, a pre svega Zavoda za zaštitu zdravca, u donošenju urbanističkih planova na svim nivoima treba da bude neizostavni deo njihovog izrade i implementacije.

Ekološka kontrola i mere zaštite životne sredine od potencijalne degradacije i ugrožavanja sa širokim spektrom mera zaštite vazduha, vode, zemljišta, kao i zaštita od buke i drugo, usmereni su na otvaranje prirodnih resursa, ali pre svega čudskog zdravca. Programima do 2000. godine stvorila se povoljnija situacija u Beogradu od postojećeg.

Zaštita hrane od zagađivanja u procesu proizvodnje, prerade, prometa, kao i distribucije, važno pretpostavka zdravca građana, organizovane se u skladu sa standardima evropske mreže zdravi gradovi. Kvalitet ishrane stanovništva zavisiće od ekonomskih faktora, ali će se do 2000. godine u objektima kolektivne ishrane, i to pre svega dežim i radničkim, obezbediti u kvalitativnom i kvantitativnom smislu ishrana koja ne zaostaje za evropskim standardima. Ovaj cilj će se obezbediti realizacijom programa koji podrazumeva sveobuhvatno angažovanje Države i Grada.

Sportsko-rekreativne aktivnosti i boravak u prostorima za odmor i rekreaciju radnika i građana značajno doprinose unapređenju zdravlja i prevenciji bolesti. Nekretar je izvor bolesti, radne nesposobnosti i invalidnosti. Svakodnevno fizičko vežbanje i kretanje razvija se i svesni o tome kao potrebi urbanog doba. Medijske kampanje pod geslom „svi u prirodu“ i organizacije velikih sportskih i rekreativnih događaja, kros-takmičarstva sa više desetina hiljada učesnika i slično, primeri su dobre prakse.

Ada Ciganlija, Košutvac, Kalemegdan, Ušće, Topčider i drugi parkovi postaju vikendom mesta izlaska i okupljanja stotina hiljada građana u rekreativnim programima u prirodi.

Savsko jezero – plivalište za pola miliona kupaca u letnjem periodu dobija takvu infrastrukturu da postane u sanitarnohigijenskom smislu bezbedno, a u svakom drugom privlačno i lako dostupno mesto za Beograđane.

Pešačke zone u centru grada subotom doprinose višestruko stvaranje pešačkih navika, smanjenje buke i aero zagađivanja. Treba ih neprekidno podsticati i uvoditi u praksu.

Projekat „Zdrava kola“ koji se već nekoliko godina realizuje i svesni se na to veći obuhvat dece i omladine radi pravovremene i adekvatne obuke za zdrave stilove života i rada u školama i na fakultetima.

Omasovane broja osoba sposobnih i motivisanih da se brinu i staraju o sopstvenom zdravlju i njegovom unapređenju fundamentalni je cilj projekta „Beograd – zdravi grad 2000.“. Po definiciji Svetske zdravstvene organizacije zdravlje nije samo odsustvo bolesti i onesposobljenosti, već stave fizičkog, psihičkog i socijalnog blagostava.

Negovanje kulta zdravlja i njegovog odnosa je važna pretpostavka za pretvaranje filozofskih osnova shvatanja zdravlja u akcije društvene programe na njegovom unapređenju.

Stručne i naučne institucije, državni organi i društvene organizacije, svojim programima rado aktivno se uključiti u

realizaciju projekta „Beograd – zdravi grad 2000“ kao intersektorskog projekta i na osnovu shvatanja da je zdravlje i njegovo odnosa najvažiri zadatak i obaveza različitih društvenih subjekata, a ne samo zdravstvenih institucija. Najbolji rezultati do 2000 godine mogu se očekivati u onim oblastima u kojima se podstiču zdravi stilovi života i rada s obzirom da:

- Generična vidovitost i inicijativu na lokalnom nivou za donošenje zdravstvenih programa koji teže globalnom cilju „Zdravlje za sve do 2000 godine“;
- Podizanje zdravlja na lestvi socijalnih vrednosti jer doprinose ukupnom razvoju kroz uticaj na produktivnost rada, podizanje reproduktivne, radne i odbrambene sposobnosti stanovništva;
- Olakšavaju organizacione i institucionalne promene koje podstiču kooperaciju između gradskih službi i sektora na stvaranju zdravlja životne i radne sredine u Beogradu.

Promenama u zdravstvenom sistemu do 2000. godine treba postići da se uključenim uloga dodeli subjektima koji doprinose borbi za odnosa i unapređenje individualnog i kolektivnog zdravlja.

U primarnoj zdravstvenoj zaštiti treba osposobiti domove zdravlja da se na općinskom nivou suoče sa izazovima unapređenja i zaštite zdravlja u mesnim zajednicama, školama, ustanovama za dnevni boravak dece, u terenskom radu na mestu života, gde se mogu identifikovati mnogi zdravstveni rizici i problemi. Koncept primarne zdravstvene zaštite u Beogradu ima sve šanse i performanse za realizaciju u najpotpunijem vidu, a pre svega u institucionalnim kapacitetima koji su odnosa uprkos sankcijama i teškoćama svih subjekata zdravstvene zaštite.

Između zdravstvene kulture deo je procesa općeg sociokulturnog ozdravljenja i sanacije stava i posledica sankcija, i općti prosperitet naroda. U izvedu zdravstvene kulture i obrazovava zdravstvene

institucije kao stručni subjekti sprovode politiku koja proizlazi iz jedinstvenog programa zdravstvenog vaspitawa u Beogradu kojim su dugoročno postavčeni temečji zdravstvenog vaspitawa.

Rad na prevenciji bolesti i ranom otkrivanju eventualnih poremećaja, uz njihovu blagovremenu sanaciju, ima veliki značaj za organizovan sistem zdravstvene zaštite. Zato sistematski i čini pregledi širokih slojeva populacije, a posebno rizičnih grupa: odojčadi, male predškolske i školske dece, studentske omladine, žena u generativnom periodu i radnika koji rade u posebnim uslovima rada, treba da ostanu neodvojiv deo organizacije i tehnologije rada zdravstvenih institucija, a pre svega domova zdravca.

Rana dijagnostika oboljela moguća je uz efikasno podizanje tehnološkog nivoa medicine u specijalizovanom sektoru na nivo kojim razvijeni je zamče raspoloživi danas ili su raspoloživi prethodnih godina. Ovaj razvoj treba selektivno usmeravati kako bi se visoki troškovi držali pod kontrolom i ulagawa što racionalnije sprovodila.

U oblasti zdravstvenog osigurawa treba oživiti tekovine socijalizovane prakse zdravstvene zaštite koja omogućava svim građanima da bez obzira na ekonomski i socijalni položaj ostvaruju neophodna prava u zdravstvenoj zaštiti. Obavezno osigurawe omogući svima, bez izuzetaka, dostupnost i pristupačnost zdravstvenih usluga definisanih programom obaveznog osigurawa, kao i lekova sa liste najneophodnijih u klinici, shodno potrebama.

Participacije u okviru programa obaveznog zdravstvenog osigurawa mogu se uvesti samo za neke specijalizovane vidove zdravstvenih usluga i moraju biti limitirane na mesečnom nivou od najviše 1/5 najnižih primawa u Gradu.

Nemoguća je realizacija koncepta „Beograd – zdravi grad do 2000.“ bez dosledne realizacija svih postulata socijalizovane medicine, odnosno socijalizovane zdravstvene zaštite. Stoga u sferi normativnog i

praktičnog treba inicirati promene kojima se precizno definiše sadržaj i obim prava koje garantuje i osigurava država preko ustanova i zdravstvenog osigurawa. Kada se definišu ove pretpostavke i parametri sprovede se racionalizacija mreže institucija i sistema zdravstvene zaštite na ekonomski prihvatljivom nivou i u okviru različitih svojinskih oblika.

U okviru institucionalnih i vani institucionalnih oblika socijalne zaštite, sa posebnom pažnjom na zaštićene dece, starih i hendikepiranih, kao i u okviru obima prava i zaštite siromašnih doveće do iskorenjivawa socijalne bede i stvarawa socijalno pravednijeg društva. Do 2000. godine niko ne sme da se nalaze u stawa gladovawa i iznuđenog onemogućavawa životnih funkcija zbog siromaštva i nemogućnosti sticawa životnih dobara radom.

U tom smislu, projekat „Beograd – zdravi grad do 2000.“ će predstavčati model za ostale gradove Jugoslavije, čime će se omogućiiti stvarawe nacionalne mreže. Realna je procena da se do kraja 1996. godine može struktuirati osnova projekta glavnog grada na koju bi se sledstveno nadovezali drugi gradovi u zemci.

Krajem 1996. godine organizovala bi se konferencija na kojoj bi se evaluirali rezultati izvedenih akcija, sa predlogom o organizovanju godišnjih konferencija ovog tipa na nivou mreže gradova u zemci. Pored toga, u radu na projektu mreže zdravih gradova, potrebno je organizovati i stalne stručne sastanke o predeceni tematskim celinama.

Programska dokumenta projekta

Projekat treba da se oslawa na sledeća osnovna dokumenta **od dugoročno značaja**:

1. Prostorni plan Beograda,
2. Generalni plan Beograda,
3. Program zaštite i unapređenja životne sredine,
4. Program uređenja grada,
5. Program razvoja saobraćaja u Beogradu,

6. Program razvoja rekreativnih, sportskih i turisti~kih podru~ja u Beogradu, sa posebnim poglavcima o Adi Ciganliji, Savskom jezeru, U{ }u, Ratnom ostrvu, Ko{ utwaku, Top~iderskom brdu, SC „25. maj“ i drugim parkovima od { ireg zna~aja,
7. Program zdravstvenog vaspitawa u Beogradu,
8. Program razvoja primarne zdravstvene za{ tite u Beogradu,
9. Programi borbe protiv alkoholizma, narkomanije, pu{ ena, maloletni~ke delinkvencije i drugih socijalno-devijantnih pojava,
10. Program toplifikacije Grada Beograda,
11. Program prevencije povreda u Beogradu,
12. Program unapre|ewa ishrane stanovni{ tva i sistematske kontrole zdravstvene ispravnosti i kvaliteta namirnica u Beogradu,
13. Program prevencije i kontrole zaraznih bolesti,
14. Program po{ umqavawa zelenih povr{ ina,
15. Program za{ tite od buke u naseqima i preduze}ima,
16. Program za{ tite zemqi{ ta od zaga|ivawa.

Kratkoro~ii programi i inicijative

1. Program ure|ewa Ade Ciganlije,
2. Program ure|ewa obala Save i Dunava,
3. Program manifestacija masovne fizi~ke kulture,
4. Program takmi~ewa { kola za najboqe ure|enu { kolsku sredi nu,
5. Program takmi~ewa za najboqe ure|enu mesnu zajednicu i stambenu zgradu,
6. Program borbe protiv { tetnih insekata i glodara.

Sagledavawem ovih programskih sadr` aja dolazi se do zakqu~ka da pored nadle` nih dr` avnih organa u pokret zdraviji Grad treba da budu ukqu~eni brojni privredni, obrazovni, subjekti lokalnog organizovawa itd.

Posebno mesto mogu imati sredstva javnog informisawa koja se mogu ukqu~iti ~ak i kao nosioci pojedinih socijalnih inicijativa.

Organizovawe u smislu realizacije projekta „Beograd – zdravi grad 2000. godine“ treba da se finalizuje stvarawem { irokog pokreta u kome }e participirati velika ve}ina gra|ana Beograda, jer upravo gra|ani Beograda imaju najve}i interes da se anga`uju na stvarawu zdravije sredine sopstvenog `ivqewa i rada.

Evropsko iskustvo pokreta zdravi gradovi ukazuje da su najboqi rezultati u ozdravqewu gradova postignuti stvarawem naj{ irih socijalnih pokreta zdravih gra|ana, kao { to je slu~aj u Stokholmu, Geteborgu, Kopenhagenu, Ajndhenovenu, Dizeldorfu, Padovi, Patrasu, Barseloni, Monpeqeu, Renu, Glazgovu i drugim gradovima, koji su ukqu~eni u ovaj Projekt. U svima wima su za pokretawe ove inicijative gradske vlasti dobijale zna~ajnu podr{ ku naj{ ireg sloja gra|ana i konkretnu participaciju u ostvarivawu ciqewa Projekta.

Ciq Beograda nije samo u tome da se aktivno ukqu~i u evropsku mre` u zdravih gradova, u kojoj su ve} ste~ena zna~ajna iskustva na animirawu naj{ irih slojeva stanovni{ tva za unapre|ewe uslova `ivota i rada, ve} da sopstvena iskustva { to br` e prenosi na druge gradove u Srbiji i SRJ i stvori nacionalnu mre` u gradova ukqu~enih u ovaj Projekat.

Najbitnija karakteristika projekata zdravi gradovi u okviru evropske mre` e jeste da je ogroman deo aktivnosti realizovan na volonterskoj bazi i bez anga`ovawa buxetskih sredstava, koja su po pravilu mawa od objektnih potreba. Sredstva sponzora, donatora, participacija gra|ana i dobrovoqni rad uvek su bili primeran izvor za finansirawe dobro osmi{ qenih akcija.

Na~in implementacije

Potrebno je proglasiti pristupawe realizaciji projekta „Beograd – zdravi grad 2000. godine“.

Nalje`ni organi Skup{tine Grada treba da preko Saveznog ministarstva za rad, zdravstvo i socijalnu politiku i Savezne Vlade podnesu Evropskom birou Svetske zdravstvene organizacije aplikativni dokument za pristupawe Beograda evropskoj mre`i - zdravi gradovi.

Potrebno je da organi Skup{tine Grada sa~ine Projekt „Beograd - zdravi grad 2000. godine“ kao i godi{wi program za 1996. godinu i 1997. godinu.

Na osnovu godi{wih programa organi Skup{tine Grada treba da sa~ine finansijski plan ovog projekta i obezbede izvore sredstava, ukqu~uju}i zahteve prema me|unarodnim organizacijama i zajednicama i

finansijskim institucijama, polaze}i od wihove odgovornosti u sanaciji posledica sankcija po zdravqe stanovni{tva.

Bilo bi po`eqno da Skup{tina Grada imenuje politi~ki i nau~ni komitet projekta „Beograd - zdravi grad 2000. godine“. Politi~ki komitet treba da predvodi jedna od najistaknutijih politi~kih li~nosti grada Beograda, a nau~ni komitet nau~na li~nost: predsednik SANU, Rektor Univerzитета i sli~no. Skup{tina Grada bi imenovala stru~nu instituciju koja }e koordinirati poslove na osmi{qavawu i vo|ewu projekt-nih aktivnosti i pra}ewu rezultata projekta (npr. Gradski zavod za za{titu zdravqa).